

М. ОЧЕРЕТ

ВІДВІДИНИ В БАРИШІВЦІ

Була осінь 1918 року. Я і мій колеґа Володимир Рахинський, викладач української мови, вирішили покинути працю в Баришівській гімназії і перейти куди інде. Зокрема нам дуже не подобалося те, що директор щоразу «пристосовував» гімназію до влади, яка з'являлася в містечку. Приходили большевики, і директор поновляв викладання російської мови, сам починав викладати історичний матеріалізм, а печатку з нашим гербом заміняв на печатку з серпом і молотом. Коли поверталось наше військо, поверталася до вжитку і печатка з тризубом, а російська мова зникала разом з історичним матеріалізмом. Пішла чутка, що з півдня посувається біла армія — і наш директор уже заготував печатку з двоголовим орлом і трикольорові прапори «государства Российского».

Тож коли приїхали до В. Рахинського люди з недалекої Березані і почали прохати його зайняти посаду директора Березанської гімназії, він запропонував мені переїхати туди разом з ним. Одержавши мою згоду, Рахинський подався до Києва, оформив там призначення і потім забрав мене до Березані.

Час ішов, на Україні закріпилася большевицька влада і вже в 1920 році почала «реформувати» нашу освітню систему на свій лад. Гімназії з восьмирічним терміном навчання, які давали широку загальну освіту, були зліквідовані. За народньою школою, яка тепер почала зватися семирічною трудовою школою або семирічкою, ішли трирічні технікуми, що мали на меті готувати працівників різних фахів та професій з середньою кваліфікацією і в програмах яких нечисленним загальноосвітнім предметам було приділене

другорядне місце. Університети були також зліквідовані (проте в РСФСР вони залишилися!), їх медичні факультети перетворено на самостійні медичні інститути, а анемічними спадкоємцями їх історико-філологічних і фізико-математичних факультетів стали інститути народньої освіти (ІНО), які дістали вузьку мету: випускати вчителів різного фаху для технікумів і старших клас семирічки. Особливо жалюгідно виглядали в цих інститутах народньої освіти навчальні програми соціально-економічних відділів, що мали готувати філологів та істориків.

В наслідок цієї реформи загальноосвітній рівень абсолювентів мусів значно обнизитись — обнизитись у нас, на Україні, де потреба мати сильну освічену і національно свідому верству була імперативною.

Ми, вчителі сільських гімназій, розуміли ці речі дуже добре і робили все, що було в наших силах, щоб зберегти загальноосвітню середню школу, тобто старалися ввести в програму технікумів якомога більше загальноосвітніх предметів.

Наша березанська гімназія була перетворена на трирічні педагогічні курси, а баришівська гімназія — в соціально-економічний технікум. Директором останнього і одночасно баришівської семирічки став, утікши з голодного і холодного Києва, відомий педагог М. Сімашкевич, який зміцнив учительський персонал обох баришівських шкіл добрими педагогами-киянами.

Восени, коли почалося навчання, ми, березанські педагоги, завітали до своїх колег у Барішівці, щоб детально познайомитися з тим, як zorganizували програму вони. Показалося, що вони в основу навчального плану поклали програму зліквідованих большевиками комерційних шкіл. У технікумі викладалися дві чужі мови — німецька і французька. Російська мова фігурувала в навчальному плані лише технікуму — в семилітці її не викладали зовсім, тоді як німецька мова починалася з п'ятого року навчання, а французька — з шостого. Значне місце в програмі посідала економіка України. Ми запевнили наших баришівських колег,

що їхній технікум існуватиме не більше, ніж два-три роки; гарантувало його закриття, а в кращому разі, перетворення вже наявності такої дисципліни, як економіка України. На це директор Сіماشкевич відповів, що і він не вірить, щоб його технікум, як середня українська школа, втримався довго; а тим часом молодь все таки вчиться і буде зокрема мати чітке уявлення, яке місце посідає їх батьківщина в економіці всієї «країни рад». Звичайно, в програму було введено історичний та діалектичний матеріалізм, а на третьому курсі читався марксизм. Але головна увага і в технікумі, і в семиріччі була звернена на вивчення української мови, літератури та історії. Ми переконалися, що наші баришівські колеги мають спільну з нами мету: виховати учнів свідомими українцями. В. Рахинський від імени всіх нас поздоровив педагогічну раду технікуму і побажав їй і всьому навчальному закладові успішної праці.

Вечоріло, і ми вже хотіли іти на станцію, щоб їхати додому; але баришівці запротестували і запросили нас на вечерю: «Так велить звичай, дорогі сусіди; а при столі ми й познайомимось з вами ближче».

Вечеря відбулася в учителя історії, Миколи Костьовича Зерова. Місцевий лікар приніс чотири пляшки спирту, що його Микола Костьович власноручно розвів водою. Після того, як усі ми випили і закусили холодцем, Зеров встав з свого місця і почав промову:

«Шановне товариство! Ми — люди різних фахів. Поруч філологів і математиків сидять тут юристи, що викладають соціальні науки, інженери, що ведуть працю з нашими учнями в майстернях, спортсмени, що дбають про фізичний розвиток учнів, і лікар, що пильнує здоров'я наших юнаків. Але всіх нас об'єднує в ці лихі часи та сама мета: виховати зміну, виховати наступників, в руках яких лежатиме доля нашого народу. В кожному великому селі і в містечку наші колеги, викладачі технікумів, роблять те саме. Прийде час, і нас не буде; але наші ідеї будуть жити в наших численних теперішніх учнях і, передавані ними далі, не зникнуть. Ми

стали тепер непомітними робітниками низової школи; але не забуваймо, що „могутню Францію розбив народній учитель Німеччини”».

Зеров сів, і підвівся директор наших педкурсів, Володимир Рахинський.

«Думки шановного господаря слухні, — сказав він. — Нашим завданням є не знизити інтелектуального розвитку наших учнів, дати їм по змозі ширшу освіту і, звернувши особливу увагу на рідну мову та літературу, на рідну історію, прищепити їм любов до своєї батьківщини і свого народу. Якщо нам і не дадуть остаточно зформувати свідомість наших учнів, все ж вистачить і того „евшан-зілля”, яке вони, безперечно, понесуть у своїх душах. Тим самим майбутнє нашого народу буде забезпечене. Ми знаємо, що може спіткати нас у нашій праці; але ми не маємо права покинути її, бо ми — народні вчителі!»

Легкий стукіт у двері урвав промову Рахинського. Наш історик Крамаренко, що сидів найближче до дверей, схопився і відчинив двері. В кімнату ввійшла господиня Миколи Костьовича Зерова, держачи в руках велику сковороду, виповнену смаженою капустою з вишкварками і шматочками м'яса.

Поява господині, яку всі попросили залишитися з товариством, спричинилася до зміни атмосфери. На пропозицію Зерова всі випили «по повній» за її здоров'я; далі посипалися дотепи і жарти, невимушено обговорювано місцеві новини, всі ми почували себе членами великої і дружньої родини. І коли диригент хору при наших педкурсах неголосно заспівав: «Ой, у саду вишня з-під кореня вийшла», пісню відразу ж підхопили всі, господарі і гості:

«Ой, там наша родинонька пить-гуляти вийшла».

Пісня відлунала, перед кожним знову стояла повна чарка. І тоді підвівся з стільця баришівський викладач німецької і французької мов, Освальд Бургардт:

— Дозвольте мені прочитати вам найновіший твір нашого господаря, Миколи Костьовича, — мовив він і, не чекаючи на відповідь, почав:

З двох сторін — канавами! — дві річки,
 З третьої — переліски й лани;
 Посередині базар, крамнички
 І нежданий гість з старовини:
 Благовіщення струнке барокко,
 А навколо, де не візьме око,
 Купи давніх і тісних домів
 І невідимо солом'яних дахів.

Тут живуть буржуї нареченні,
 Хазяї поважні та круті,
 Гаманці набиті та товсті;
 В тих хатинах пироги й печені,
 А під свято — морем! — самогон...
 Героїчний розмір і епічний тон!

Навіть нам, гостям, не важко було догадатися, що вірш описував Баришівку; уже перший рядок говорив про її характеристичний деталь. Вірш Миколи Костьовича був прийнятий вигуками веселого схвалення.

Знову попливли дружні розмови, знову залунали жарти і сміх, з почину диригента — цього разу вже баришівського шкільного хору — всі проспівали пісню: «Ой, нас, братці, п'ять». І тільки конечність не пропустити останній поїзд розлучила нас, березанців, з гостинними баришівськими колегами.

П Р И М І Т К А

Проживаючи на Україні, Юрій Клен писав своє прізвище не Бурггардт, а Бургардт, і останньої форми ми додержуємося всюди, де мовиться про його життя і діяльність на Україні до 1931 року, тобто до його виїзду в Німеччину. За відомостями, одержаними безпосередньо від пані доктор Жозефіни Бурггардт, сестри Юрія Клена, це опрощене написання прізвища запровадив, приїхавши в кол. Російську імперію з Німеччини, їхній дід, Август Бурггардт.

Користуємося з нагоди, щоб подати тут ще деякі, одержані також від пані доктор Жозефіни Бурггардт, відомості про рід Юрія Клена. Дід поетів, Август Бурггардт, що походив з пруського міста Зольдіну (Soldin), оселився в XIX сторіччі на Волині і заклав там фабрику сукна. Мав п'ятьох синів, з яких найстарший Фрідріх Адам, купець за фахом (один час він займався продажем сільсько-господарських машин), одружений з Сідонією Амалією з дому Тіль (Thiel) був батьком Юрія Клена, що народився в сім'ї як третя і остання дитина. Поет мав двоє хресних імен: Освальд і Екарт. — М. О.